

Poznámky k akci čelákovického muzea konané k padesátému výročí nálezu „pohřebiště s projevy vampyrismu“

JAROSLAV ŠPAČEK

V září 2018 vydalo Městské muzeum v Čelákovících publikaci *Byli v Čelákovících upíři? Půlstoletí od mediálně proslulého archeologického výzkumu*. Po předchozí stejnojmenné výstavě, přístupné od listopadu 2016 do února 2017 ve výstavní síni muzea, připravila editorka Pavlína Mašková s kolektivem spoluautorů pro veřejnost drobný sborník o 70 stránkách.¹ Některá tvrzení uvedená v této publikaci nelze přejít bez komentáře. Mezi hlavní, již dříve diskutované problémy patří v rámci výstavy provedené datování pohřebiště radiokarbonovou metodou ¹⁴C. Jak dále uvádím, v tomto případě jsou předloženy výsledky datování zásadně nepoužitelné. Autor výzkumu nebyl vedením muzea k realizaci akce přizván, nebyla mu ani dána možnost předem se k prezentaci vyjádřit a tím předejít níže uvedeným připomínkám.

V kapitole *Archeologický výzkum v roce 1966* (P. Mašková, s. 12–20), doplněné samostatnou statí *Interpretace oddělených lebek podle poznatků tafonomie* (Jaroslav Brůžek – P. Mašková, s. 39–42), jsou v podstatě z mé původní publikace převzaty popisy nálezových situací.² Hroby jsem v rámci záchranného výzkumu odkrýval a dokumentoval osobně, a proto nemám důvod měnit původní popisy nálezových situací. Zdůrazňuji, že uložení pohřbených jedinců dokládá, že se nejednalo o jednorázovou záležitost například v souvislosti s nějakou bitvou, ale že se v těchto místech pohřbívalo v rozmezí několika desetiletí.

1) *Byli v Čelákovících upíři? Půlstoletí od mediálně proslulého archeologického výzkumu*, edd. Dana KLÍROVÁ – Pavlína MAŠKOVÁ, Čelákovice 2018.

2) Jaroslav ŠPAČEK, *Slovanské pohřebiště s projevy vampyrismu z Čelákovíc*, Časopis Národního muzea – Historické muzeum 140, 1971 [vyd. 1972], s. 190–217, zde s. 191–204.

Nyní již k vlastnímu textu obou kapitol. V oddílu „Hrob č. 2“ (s. 13) je zpochybňováno uložení rukou pod pánevní partií jedince. Odkrytá situace uložení horních končetin pod zbytky strávených pánevních kostí však toto jasně dokazovala.³ K „Hrobu č. 5A a 5B“ (s. 15) je uvedena domněnka, že se mohlo jednat i o současné pohřby. To však vylučuji vzhledem k narušení kostry hlouběji pohřbeného jedince 5B i ke tvaru a délce hrobové jámy. Mladší hrob pro jedince 5A byl vyhlouben s odstupem času, kdy již nejspíše nebyla při kopání rozeznatelná hrobová jáma od jedince 5B, jehož tělo se navíc v té době nacházelo v pokročilé fázi rozkladu, což dokládá absence části pravé dolní končetiny od kolena dolů i chybějící kosti chodidla levé končetiny. V době výzkumu se jednotlivé fáze zásahu v písčitém zasypanu nepodařilo rozeznat. Z čeho vychází úvaha, že by se mohlo jednat o kajčnicka, který si přál být uložen na břicho, není uvedeno a v tomto případě nemá opodstatnění. Tvrzení k „Hrobu č. 6“ (s. 14–15, 39–40) o samovolném pohybu pískem zasypaného jedince odmítám. Pokud došlo k mnou předpokládanému druhotnému otevření hrobu, tak jen v partii hlavy a krčních obratlů. Tím nemuselo dojít k narušení zbylé části trupu a jeho kosti zůstaly v anatomické poloze. Lebka, resp. týlní otvor se nenacházel v ose těla, jak je mylně uvedeno. Tvrzení, že k otevření hrobu a oddělení hlavy od trupu by muselo dojít až po několika letech, je v rozporu se sdělením prof. MUDr. Jaromíra Tesaře, DrSc. (1912–2004), v době výzkumu přednosty Ústavu soudního lékařství 1. LF UK a VFN, jenž uvedl, že k záměrnému oddělení hlavy mohlo v tomto prostředí po delší době (nejdříve po šesti týdnech) dojít bez poškození. To, že nejsou zachovány všechny prstní články rukou, bylo bezesporu způsobeno hloubením jámy pro stromek, jak zmiňuji v popisu ve své původní práci. Obdobně pro „Hrob č. 7“ (s. 15, 40–41) platí, že stěží by se od těla zasypaného pískem samovolně oddělila hlava. Zde jsem opět bral v potaz názor prof. Tesaře, podle něhož i v tomto případě mohlo k záměrnému oddělení hlavy po delší době dojít bez poškození. Zmíněné stopy po zbytku dřeva ve stěně hrobové jámy při horní partii těla nenasvědčovaly tomu, že by se mělo jednat o celkové bednění jámy. Nelze naopak vyloučit, že cca 70 cm dlouhé prkno mohlo být použito při případném druhotném otevření horní partie hrobu. Rovněž pro „Hrob č. 8“ (s. 15–16, 41–42) nesouhlasím s tvrzením o samovolném oddělení hlavy v poměrně hluboké hrobové jámě zasypané pískem. Nevidím zde také důvod, jako i v jiných hrobech, záměrně nepietně uloženému jedinci podkládat hlavu polštářem nebo jiným organickým materiálem, jehož zetlení by způsobilo oddělení hlavy. Otevřená, pískem ucpaná ústa jsem již tehdy uvedl s otazníkem.⁴ Výplň úst dělala dojem, že má jiný, jílovitopísčitý charakter než písek z okolní výplně jámy. V případě „Hrobu č. 11“ (s. 17) nesměřovala levá pažní kost vzhůru, jak je v textu mylně uvedeno, ale byla téměř vykloubena a směřovala do dna jámy. V lokti byla ohnuta a uložena pod zády.⁵ Mrtvý neležel mírně nakloněn

3) Tamtéž, s. 192.

4) Tamtéž, s. 214.

5) Tamtéž, s. 202.

na levou stranu tak, aby se mu mohla samovolně oddělit pravá dolní končetina, ale naopak levá strana trupu ležela nad podloženou levou paží.⁶

V „Souhrnu“ na s. 19 je uvedeno, že jde o „velmi slabé argumenty pro ‚protivampyrická opatření‘“ a že vzhledem k možnosti jiného vysvětlení na základě poznatků tafonomie nemohou mé závěry o pohřbívání obávaných mrtvých obstát. K tomu je na jiném místě psáno, že se může jednat například o popravené zločince – oběšenec, o sebevrahy či o osoby jinak ze společnosti vyloučené, a proto nepietně uložené. Pak jistě stojí za pozornost i jedna z téměř úsměvných úvah, že těmto „vyvrhelům“ mohla být podkládána hlava například polštářem, složenou látkou (v té době materiálem nemalé hodnoty) apod. a že po zetlení podkladu následoval posun hlavy. Moje závěry, vycházející stejně jako u dalších starších kolegů zejména ze známých časově mladších etnografických výzkumů, byly a jistě jsou do určité míry hypotetické, ale stejně tak nová tvrzení autorů zůstávají jen na úrovni hypotéz. Zde si dovoluji otázku: Víme, co si dotyční při nepietním ukládání mrtvého do hrobu mysleli nebo představovali? Zná moderní věda tehdejší kritéria pro označení jedince za „nebezpečného společnosti“, dnešními slovy za „upíra“ či „revenanta“, a ví, z čeho vycházel druh zásahu, aby tito vyloučení jedinci neopouštěli hrob a neškodili? Odmítnutí datování pohřebiště ještě do raně středověkého období není dnes fakticky ničím řádně zdůvodněno, na což dále poukazuji v odstavci k radiokarbonovému datování ¹⁴C. Dovolil bych si zde ale také nesouhlasit s tím, že christianizace neměla vliv na potlačení pověr, a to nejen k možnosti návratu nebezpečných mrtvých.

K přezkám (P. Mašková, s. 21–22) jako k málo citlivému datovacímu materiálu jsem se v roce 1971 nevyjadřoval nijak autoritativně a v citacích je řada odkazů na desítky dalších nálezů z četných lokalit, čímž jsem jen dokládal, že tyto typy přezek se u nás i v zahraničí vyskytují jak v raném středověku, tak v předešlých dobách.⁷ Vzhledem k předpokládanému datování do raného středověku jsem nijak nezpochybňoval, že se obdobné přezky vyskytovaly i dále v novověku.

Po antropologickém zpracování nálezů jsem věnoval pozornost hlavně věku a pohlaví jedinců. Kolegyně Miroslava Blajerová samozřejmě srovnávací tabulkou upozorňuje na určitou odlišnost v mírách lebek ve srovnání s nálezy z jiných lokalit, ale k tomu je nutné dodat, že i některé z jejích závěrů jsou s určitými otazníky.⁸ V potaz je třeba vzít také to, že před více než padesáti lety nebyly ještě antropologické výzkumy zpracovány a prezentovány v takové šíři jako dnes. Ve skutečnosti

6) Otázkou zůstává, jak vysvětlit, že na pohřebišti s tak malým počtem pohřbených je tolik defektních hrobů, u kterých podle J. Brůžka nejde o zásahy lidskou rukou, ale téměř vždy o jevy vysvětlitelné pomocí argumentů tafonomie. Rozumím tomu, že v některých případech na hrobech z jiných lokalit a jiného prostředí lze uvedené poznatky z tafonomie uplatnit. Na odborníky ale čeká nezáviděníhodný úkol posoudit stovky, možná už i tisíce uváděných zvláštností předně z raně středověkých pohřebišť a vyvrátit tak tzv. protivampyrické zásahy. Aplikovat zde vyřčené závěry jen na lokalitu z Čelákovic by bylo velmi neseriózní.

7) J. ŠPAČEK, *Slovanské pohřebiště*, s. 204–206, pozn. 54–66.

8) Miroslava BLAJEROVÁ, *Čelákovické pohřby vampyrů v pohledu antropologa*, *Časopis Národního muzea – Historické muzeum* 140, 1971 [vyd. 1972], s. 218–232, zde s. 226.

se u nás díky velkým výzkumům teprve pomalu dostávaly do popředí zájmu.⁹ Mezi hlavní hodnotící znaky náleží délka lebek. V našem případě se variační šíře jejich hodnoty dle uvedené tabulky kloní spíše k mladšímu středověkému materiálu z 13.–15. století z Odřepes, kde byl zjištěn index průměrné délky lebky 174,7. V Čelákovcích činí index v průměru 176,6, při variační šíři 170–182.¹⁰ Ani tyto hodnoty však nejsou pro potřebné datování vždy úplně směrodatné, o čemž svědčí například srovnání s výsledky antropologického zpracování velkomoravského pohřebiště v Rajhradě, kde se index variační šíře délky lebky pohybuje v rozmezí 164–204 a průměrná hodnota je 186,5.¹¹ Podobně ve zpracování čtyř velkomoravských pohřebišť z Mikulčic se index délky lebky pohybuje ve variační šíři 174–193 s průměrem 183,5.¹² Je to statistika, kde samozřejmě hraje roli četnost zkoumaných jedinců. Ale jak se zdá, ani ve velkomoravském prostředí by čelákovičtí jedinci nebyli nijak zvlášť nápadní.

V kapitole *Krajinné souvislosti* se Tomáš Klír pokusil na několika stránkách (s. 25–31) popsat prostor ve vztahu k nalezenému pohřebišti a některé další souvislosti. Toho, kdo se zabývá historií osídlení Čelákovců a okolí, možná překvapí tyto věty: „Bylo to místo odlehlé, písčité a jen málo úrodné, ale přitom stále ještě dostupné. Nikoliv náhodou se sem v toku času soustřeďovaly specifické lidské aktivity jako pohřbívání společenských vydědenců, nebo o kus dál zahrabávání zdechlych zvířat. Tedy těch a toho, co mělo od lidí a světa živých zůstat daleko.“ Nevystihují totiž skutečnost. Při pozdějším sledování bonity půdy bylo k roku 1713 zaevidováno na katastru obce 66 tratí, z nichž pouze 26 v různých jeho místech (patřila mezi ně i trať s nalezeným pohřebištem) mělo horší bonitu půdy – III. třídy.¹³ Podle ústního sdělení bylo necelých 200 m severně od uvedeného pohřebiště nalezeno při výkopech několik kostrových hrobů.¹⁴ Je publikováno i několik dalších nálezů z blízkého okolí tohoto pohřebiště. Kolem roku 1940 bylo při stavbě domu čp. 1221 v Jungmannově ulici ve vzdálenosti asi 150 m narušeno několik kostrových hrobů. O deset let později našel majitel domu čp. 729 v Družstevní ulici na zahradě měděnou arabskou minci 1 fals z 8. století a v téže ulici byla u domu čp. 1083 při kopání trativodu nalezena raně středověká keramika. Obě místa leží cca 150 m západně od pohřebiště.¹⁵ Další zlomky raně středověké keramiky byly získány povrchovým sběrem na poli v poloze Pod Přerovskou cestou, což je ve vzdálenosti kolem 550 m

9) Petr VELEMÍNSKÝ – Jiřina DAŠKOVÁ, *Rozhovor s Milanem Stloukalem*, Živa 64 (102), 2016, s. CXIV–CXV.

10) M. BLAJEROVÁ, *Čelákovické pohřby*, s. 228, 231.

11) Hana HANÁKOVÁ – Čeněk STAŇA – Milan STLOUKAL, *Velkomoravské pohřebiště v Rajhradě*, Praha 1986, s. 136.

12) Milan STLOUKAL – Luboš VYHNÁNEK, *Slované z velkomoravských Mikulčic*, Praha 1976, s. 60.

13) Jaroslav KAŠPAR, *Čelákovice na počátku osmnáctého století. Obraz města ve světle přípravných operátů k tereziánským katastrům*, Středočeský vlastivědný sborník 16, 1998, s. 29–54, zde s. 42–44.

14) Mělo to být někdy kolem roku 1925, kdy se na nalezené hroby byly podívat školní děti s ředitelem čelákovické školy, amatérským archeologem Františkem Vlasákem. Karel SKLENÁŘ, *Biografický slovník českých, moravských a slezských archeologů a jejich spolupracovníků z příbuzných oborů*, Praha 2005, s. 622.

15) Jaroslav ŠPAČEK, *Čelákovice*, Výzkumy v Čechách 1971 [vyd. 1975], s. 21–22.

severovýchodním směrem.¹⁶ Po roce 2000 pak byl při stavbě domu čp. 1748 na pozemku ppč. 2096/2 v ulici U Hájku, asi 350 m severně od pohřebiště, při výkopech narušen raně středověký sídlištní objekt. A pokud vezmeme v úvahu ještě nálezy z cca 1,5 km severovýchodně ležících Sedlčánek,¹⁷ lze vyslovit závěr, že se v minulosti o tak odlehlé a málo rušné místo nejednalo.

Další oddíl kapitoly o krajinných souvislostech je nazván „Mrchovláčka“. Tento pomístní název jsem již dříve vztáhl k roku 1774, kdy dle úředního nařízení byly obce povinny mrchovláčky zakládat.¹⁸ Dodnes nalézáme na různých mapách pomístní jméno „U Mrchovláčky“, jímž je označován v současnosti již zastavěný prostor ve východní části města. V 19. století bylo takto označeno severněji položené místo hned podle cesty na Přerov.¹⁹ V oddílu „Kde ležela Mrchovláčka?“ je uvedeno, že „minulost místa nálezů můžeme detailněji rekonstruovat od 18. století“, a dále je v něm citován záznam z josefského katastru, kde je zmíněna poloha „Nad Mrchovláčkou“. V závěru oddílu se potom píše: „Podle tohoto zápisu se jméno Mrchovláčka vztahovalo na konkrétní místo, které ještě sloužilo jako mrchoviště, nebo bylo alespoň v živé paměti. Nacházelo se níže při úpatí mírného svahu, v severovýchodní části polní tratě táhnoucí se mezi přerovskou a staromostskou cestou. Dnes se nedaleko těchto míst nalézá například jirínský Hájek.“ Víme, že k roku 1713 se název „Mrchovláčka“ nebo „U Mrchovláčky“ mezi pomístními jmény a tratěmi města ještě nevyskytuje.²⁰ Tento fakt jen podporuje to, co bylo uvedeno již dříve – že mrchovláčka zde sloužila teprve od roku 1774²¹ a nesporně existovala řadu let. Autor se patrně neseznámil s geometrickým plánem města Čelákovice z roku 1779 uloženým ve Státním okresním archivu Praha-východ. Na něm je vidět prostor označený římskými číslicemi X. a XI. s červeně psaným názvem „Mrchovláčka“. Tak se poloha „Mrchovláčky“ dá snadno ztotožnit s místem na plánu stabilního katastru z roku 1842, kde byl pozemek označen již č. 511. Po novém měření zachyceném na katastrálním plánu z roku 1874 vidíme, že pozemek byl sloučen se sousedním a označen č. 422, a na další katastrální mapě z roku 1912 je již součástí velkého pozemku evidovaného pod č. 514. Pozemek, jak je patrné na katastrální mapě z roku 1952, se pak stal součástí dnešního ppč. 2170, ležícího severně

16) Týž, *Příspěvek k poznání hradištního osídlení Čelákovice a okolí*, Studie a zprávy Okresního muzea Praha-východ 1972 [vyd. 1973], s. 5–25, zde s. 7.

17) Jaroslav ŠPAČEK – Pavel SNÍTILÝ, *Archeologické akce na území sledovaném Městským muzeem v Čelákovících od konce 19. stol. do roku 2000*, Výzkumy v Čechách 2000 [vyd. 2003], s. 317–415, zde s. 371–373.

18) Jaroslav ŠPAČEK, *Poznámky k nové interpretaci pohřebiště s projevy vampyrismu a několik poznámek k otázce soudnictví městečka Čelákovice*, Středočeský sborník historický 35, 2009, s. 185–208, zde s. 196.

19) Zhruba od poloviny 19. století můžeme na řadě map sledovat, že jejich tvůrci nekladli pomístní jméno „U Mrchovláčky“ vždy na stejné místo.

20) J. KAŠPAR, *Čelákovice*, s. 42–45, uvádí, že v městské fazi z roku 1713 je celkem 82 pomístních názvů a názvů tratí. Pro pojednávaný prostor zde nacházíme jména „U Starých mostů“, „Nad Staromostskou cestou“, „U Kamenného rybníka“, „K Přerovu“, ale pomístní název „Mrchovláčka“ se mezi nimi ještě nevyskytuje.

21) J. ŠPAČEK, *Poznámky*, s. 196.

od současné silnice na Sedlčánky, kde se dnes rozkládá jiřinský Hájek. T. Klír se v příspěvku odvolává na josefský katastr, ale o zásadní k němu zpracované studii Jaroslava Kašpara z roku 1998 se nezmiňuje.²² Mezi textem kapitoly je na dvoustraně otištěna mapa stabilního katastru Čelákovic z roku 1842. V ní je chybně vyznačena poloha Šibeničního vrchu (uvedena na katastru Záluží) a v připojené legendě autor píše, že při stavbě domků v roce 1966 země vydala pozoruhodné svědectví. Domky zde ale v době nálezů stály již patnáct let.

V oddílu „Opuštěný lom?“ se uvádí, že na mapě stabilního katastru z roku 1842 je vyznačeno oválné místo o průměru 80–90 m, „kam lze situovat Mrchovláčku“, ale hned v dalším odstavci to autor zpochybňuje: „Zatím se nepodařilo objasnit, kdy a jak přesně tato pánev ve svahu vznikla a zdali měla souvislost s mrchovištěm – Mrchovláčkou.“ Zmíněné místo nad silnicí, dnes již z podstatné části zastavěné také rodinnými domy, bylo obecním majetkem, kde se lámala opuka, která z větší části končila ve zdivu jiřinských domů. Na tzv. císařských otiscích z roku 1842 je lom označen č. 541. Po jeho zrušení byl druhotně používán jako divoká skládka, zčásti ještě kolem roku 1960, a to již pod ppč. 2335. Jeho zakreslená, ale už rozparcelovaná podoba je vidět ještě na katastrální mapě a dalších kartografických dílech vydaných v letech 1950–1960.

Oddíl „Komunikační síť“ pojednává o starých cestách, jimž byla v souvislosti s pohřebištěm věnována pozornost již dříve.²³ Odkud čerpal například informaci, že cesta „od Záluží (U třech svatých) míjela vlastní město a směřovala ke ‚Starým mostům‘, kde překračovala staré koryto Výmoly“, Klír nezmiňuje. Říčka Výmola v těchto místech nikdy (ani před úpravami) netekla, od nepaměti protéká při východním okraji Císařské Kuchyně (v místech bývalé osady Nouzov) a nad Sedlčánkami, jak můžeme vidět i na nejstarších mapách, se vlévá do Labe.²⁴ V případě Jiřinského potoka, který autor v následujícím oddílu ztotožnil se starým korytem Výmoly, se vždy jednalo o strouhu Jiřinu (Juřinu), zmiňovanou v písemných pramenech již k roku 1463.²⁵ Při ní také vznikla koncem 18. století osada Jiřina.²⁶ Konstatování, že

22) Jaroslav KAŠPAR, *Čelákovice v roce 1785. Historicko-topografický obraz města podaný na základě údajů josefského katastru*, Středočeský sborník historický 24, 1998, s. 38–77.

23) J. ŠPAČEK, *Poznámky*, s. 201–202.

24) Marie PROSOVÁ, *Kvartér povodí Výmoly*, Anthropozoikum 6, 1956 [vyd. 1957], s. 71–82; Zdeněk KUČERA – Jiří HOFMAN, *Staré mapy středního Polabí*, Olomouc 2016, s. 21, 22, 24, 26, 27 ad.

25) T. Klír nejspíše bez ověření použil údaj z publikace Emanuela VLASÁKA, *Polabské město Čelákovice. Stručné dějiny*, Čelákovice 1990, s. 84, jenž vycházel z ničím nepodložené úvahy Justina Václava PRÁŠKA, *Brandejs nad Labem. Město, panství i okres III*, Brandýs nad Labem 1913, s. 265. Strouha Jiřina (Juřina) je prvně zmiňována v nejstarší čelákovické městské knize z let 1366–1557, fol. 30r, uložené v SOKA Praha-východ, fond Archiv města Čelákovice. Dobře je celý tok jiřinské strouhy patrný například na mapě „Gradkartenblatt Zone 5 Colonne XI Section N. O. – Böhmen“ vojenského mapování z let 1877–1878. Ta je součástí Mapové sbírky Přírodovědecké fakulty Univerzity Karlovy a v digitalizované podobě je dostupná online: http://digitool.is.cuni.cz/R/?func=dbin-jump-full&object_id=1088980&silolibrary=GEN01 [cit. 2019-08-31].

26) Antonína Ferlesa *Paměti král. komorního města Čelákovice n. L. 1865*, ed. Bohumil FERLES, Čelákovice 1904, rukopis ve Sběrce Městského muzea v Čelákovících, inv. č. H 16842, s. 307. V digitalizované podobě je rukopis dostupný online: <http://www.celmuz.cz/cs/odborna-cinnost/odborne-prispevky/bohumil-ferles-antonina-ferlesa-pameti-kral-komorniho-mesta-celakovic-n-l-z-roku-1904.html> [cit. 2019-08-31]. Dále E. VLASÁK, *Polabské město Čelákovice*, s. 82.

„nevíme, jak hluboko do minulosti můžeme promítat raně novověkou síť cest“, je správné, ale tvrzení, že „naše pohřebiště tedy v době svého fungování leželo stranou od důležitějších cest“, není ničím doloženo. V posledním oddílu s názvem „Místo ztracené či zatracené?“ autor opět bez odkazů uvádí, že pohřebiště bylo situováno do míst značně vzdálených od osídlení.

Ke kapitole *Radiokarbonové datování* (s. 45–48) z pera Petra Limburského je třeba podotknout, že se záměr nezdařil. Pro laika je jistě zajímavé seznámení s tím, jak a při jakých příležitostech se s metodou ^{14}C pracuje. Již dříve jsem však zmínil, že při radiokarbonovém datování čelákovických hrobů hrozí nebezpečí zkresleného výstupu vlivem tehdejší konzervace materiálu methylnmethakrylátem, což i P. Mašková před časem sama ve své práci uznala.²⁷ Po vznesených připomínkách jsem nevyloučil posunutí datování výše, ke sklonku raného středověku. S odstupem několika let, i přes dřívější názor, bylo k datování uvedenou metodou přistoupeno. Aby přesnost datování ^{14}C mohla být brána v potaz, měla být provedena současně dvě měření, a to ze vzorku zubu a zároveň z kosti čelisti, jinak dle mého názoru výsledky nebudou nikdy objektivní. Byly měřeny čtyři vzorky, z toho vzorky č. 2 a č. 3 nevyšly, a jsou tak nepoužitelné k upřesnění původního datování. Vzorek č. 1, odebraný ze zubu jedince v hrobě č. 7, poskytl data, dle kterých měl být jedinec pohřben s 95% pravděpodobností mezi lety 1297 a 1407 po Kr. Jedná se o časové rozmezí 110 let. Když výsledek zjednodušíme na střední hodnotu, došlo by k pohřbení kolem roku 1352 po Kr. Vzorek č. 4, odebraný z prstního článku jedince v hrobě č. 6, ukázal, že tělo by do země mělo být uloženo také s 95% pravděpodobností mezi lety 1217 a 1282 po Kr. Zde je rozmezí 65 let a opět pro zjednodušení by šlo o dobu kolem roku 1250 po Kr. A tady nastává faktický problém. Kosterní pozůstatky jedince z hrobu č. 6, pochovaného kolem roku 1250 po Kr., byly totiž odkryty v hloubce 20–35 cm od povrchu tehdejšího terénu, zatímco pozůstatky jedince v hrobě č. 7, uložené do země kolem roku 1352 po Kr., se nacházely v hloubce 95 cm. Skutečnost, že podle datování mladší hrob č. 7 byl překryt starším hrobem č. 6, v tomto případě výsledky měření ^{14}C zcela zpochybňuje.

Závěrem dodávám, že by se dalo poukázat ještě na některé další nepřesnosti. Nejsem také přesvědčen, že nemalé finanční prostředky vynaložené na výstavu, na vydání publikace a další s tím spojené náklady byly uvážlivě použity. Dodnes mi není jasné, co pracovníky čelákovického muzea z řad nearcheologů a externí spoluautory vedlo k tak velkému úsilí vnést mezi laickou i odbornou veřejnost pochybnosti o dosud vyřčených závěrech.²⁸

Přestože máme ohledně nálezů z Čelákovic některé rozdílné názory, práce kolegyně Maškové jako erudované odbornice, úspěšně se řadu let zabývající christianizací

27) Pavlína MAŠKOVÁ, *Dovětek o čelákovickém „pohřebišti s projevy vampyrismu“*, Středočeský sborník historický 36, 2010, s. 128–133, zde s. 130.

28) Již před časem byla ze strany muzea snaha některé závěry zpochybňovat, např.: David EISNER, *O tzv. „čelákovických upírech“ se strážlivým odstupem*, 26. 8. 2014, dostupné online z <http://www.celmuz.cz/cs/odborna-cinnost/odborne-prispevky/o-tzv-celakovickykh-upirech-se-strizlivym-odstupem.html> [cit. 2019-08-31].

a pohřební archeologii, si skutečně vážím. Také bych rád dodal, že publikace je obohacena ještě o další statě nesouvisející přímo s čelákovickým nálezem, ale vhodně doplňující pohled do života ve středověku a na práci archeologů a dalších odborníků z příbuzných oborů.

Reakce na kritické poznámky Jaroslava Špačka k publikaci Byli v Čelákovících upíři?

PAVLÍNA MAŠKOVÁ – PETR LIMBURSKÝ – JAROSLAV BRŮŽEK – TOMÁŠ KLÍR

Brožurka *Byli v Čelákovících upíři? Půlstoletí od mediálně proslulého archeologického výzkumu* (edd. Dana KLÍROVÁ – Pavlína MAŠKOVÁ, Čelákovice 2018) je publikací popularizačních výstavních textů. Z toho vyplývá, že na omezeném prostoru nebylo možno do detailů rozvinout všechny argumenty, jak to lze učinit ve vědecké studii, a nebylo to ani cílem publikace. Ta měla srozumitelnou a zkrácenou formou seznámit širokou veřejnost s novými poznatky rozvíjejících se, zvláště přírodovědných metod a s aktuálními interpretacemi padesát let starého výzkumu. Některé výtky Jaroslava Špačka, především ty, které se týkají kapitol o krajině a o radiokarbonovém datování, lze již z tohoto důvodu označit za irelevantní, jak bude ještě doloženo dále. Důrazně se však ohrazujeme proti tvrzení, že výsledky datování ¹⁴C jsou v tomto případě „zásadně nepoužitelné“, což bude podrobně vysvětleno v závěrečné části našeho textu.

V úvodní kapitole brožurky o archeologickém výzkumu v roce 1966 rozhodně nejsou popisy hrobů převzaty z původní publikace,¹ jak se domnívá J. Špaček. Naopak vycházejí z dochované fotografické dokumentace, protože ta se považuje, především při použití tafonomických analýz, za autentickou. Popisy hrobů a také plánky koster již totiž mohou být částečnou interpretací jejich autora. Z toho také vyplývají některé rozpory, o nichž píše J. Špaček. Na fotografii hrobu č. 2 nevidíme, že by se dochovaly partie rukou ani celé pánevní kosti, a také antropologický rozbor Miroslavy Blajerové neuvádí mezi dochovaným materiálem žádné kůstky ruky (ani zápěstní či záprstní, ani články prstů).² Proto je v popisu hrobu uvedeno, že mrtvý měl ruce „snad položeny pod pánví“, s jistotou to totiž nelze tvrdit. V případě jedince 5A je nastíněno několik možností, jak jsou obecně interpretovány pohřby na břiše, aby byla zřejmá škála různých výkladů. Zmínka o pohřbech kajčnicků se tedy nevztahuje konkrétně na jedince 5A, a výtka J. Špačka je irelevantní.

1) Jaroslav ŠPAČEK, *Slovanské pohřebiště s projevy vampyrismu z Čelákovic*, Časopis Národního muzea – Historické muzeum 140, 1971, s. 190–217.

2) Miroslava BLAJEROVÁ, *Čelákovické pohřby vampyrů v pohledu antropologa*, Časopis Národního muzea – Historické muzeum 140, 1971, s. 218–232, zde s. 219.